

Väitöskirjatutkimuksen tiivistelmä

Tutkimuksen työnimi: ”Opettamalla oppii”

- Kriittisrealistinen näkökulma ammattikasvatukseen

Psykoedukaatiomenetelmien kontribuutio yhteisöllisyyden oppimiseen osana ammatillista yleissivistystä.

Tekijä: Antti Suvanto, psykologi, psykoterapeutti

Ongelma johtaakin viimeiseen kysymykseen: voidaanko ihmisen psyykkistä kehitystä ohjata niin, että heistä tulisi vastustuskykyisempiä vihan ja tuhoamisen psykoosille? (Albert Einstein)

A. Tarkoitus

Tutkimuksen tarkoitus on rehabilitoida opetusta ja selvittää tapaustutkimusten valossa mahdollisuuksia yhteisöllisyyden oppimiseen ammattikasvatuksen yleissivistävänä tehtäväkenttänä. Samalla tutkimus kehittää argumentteja pedagogisen justifikaation täsmentämiseen: erityisesti tämänhetkinen hallitseva pedagoginen doktriini ja humanistinen paradigma, ns. ongelmalähtöinen pedagogiikka (PBL) haastetaan lähempään tarkasteluun. Työn ponnin on kehittää ”terapiaorientoitunutta koulutusta”, ei ”koulutusterapiaa” – jälkimmäinen vaihtoehto olisi houkutteleva, mitä todistavat mm. ”NLP”- ja ”mindfulness”-tyylisten koulutusten suuri suosio. Koulutusterapia (jossa siis hoidatetaan itseään koulutuksen nimissä) palvelee kuitenkin privaattia mielihyväprinsiippiä, ja se johtaisi useimmissa tapauksissa vain yhteisöproblematiikan komplisoitumiseen.

B. Design, metodologia ja lähestymistapa

Kvalitatiivinen työ muotoutuu havainnoivaksi kenttätutkimukseksi työelämästä; osin kirjoituspöytä-tutkimus ja käsitteellinen työ, teoretisointi tarkastelee pedagogisia lähtökohtia. Keskeinen metodologinen menettelytapa on haastateltavien puheen retorinen analyysi; mitään tiettyä klusteria ei ole valittu haastatteluihin, vaan tekijä on poiminut laajasta työelämä- ja ammattikasvatusdialogeistaan randomisoiden relevantteja satunnaisnäytteitä. Nämä näytteet ovat tekstifragmentteja puhunnoista terapia- ja työnohjausasiakkaiden kanssa. Puheenaiheet vaihtelevat henkilöstä toiseen – näin on haluttu laaja-alaisuutta ja astua ulos valmiiden kysymyslistojen rajoituksista. Tutkimus ei kuitenkaan edusta varsinaista oppimisteoriaa. Yhteisökysymystä lähestytään laajasti ja eklektisesti eri tieteenalojen löydöksiä soveltaen. Keskeinen sovellus on psykoedukaatioteorian ja -käytännön ulottaminen kasvatustieteeseen (pedagogisessa, ei hoidollisessa mielessä). Kolmea psykoterapiakoulua tarkastellaan erityisen tarkkanäköisesti: freudilainen psykoanalyysi, franklilainen logoterapia ja perlsiläinen Gestalt-terapia.

C. Löydökset

Kriittisrealistiseen näkemykseen pohjautuen PBL-metodologia on yhteisöoppimisen perspektiivistä havaittu epätydyttäväksi ja epätarkoituksenmukaiseksi pedagogiseksi doktriiniksi; sen teoriapohja ei kestä lähempää, ontologista ja strukturaalista tarkastelua, ja sen antama kuva oppilaan todellisesta

edistymisestä on epäjohdonmukainen. Opetuksen poisjättäminen ei ole ammattikasvatuksen työelämälähtöisyyden mukaista; oppilaitoksen tilintekovelvollisuus kohdistuu ennen muuta työelämän suuntaan – nykytrendin mukaista ”opiskelija-asiakas-suhdetta” on pitäminen didaktisesti epäonnistuneena. Psykoedukaatio kuvautuu sosiaalisessa oppimisessä ammattikasvatuksen pedagogisena ekstensiona – erityisesti, koska se on kolmen työtavan yhdistelmä. PBL on suunnattu keskeisesti kognitiivista oppimista silmällä pitäen, joten sen soveltuvuus taitoaineisiin on kyseenalainen, mutta tässä työssä päähuomio on siis *yhteisöllisyyden omaksumisessa*, ja siihen PBL ei selvästikään yllä.

D. Paperin originaliteetti ja tärkeys

Vastaavaa tutkimusmallinetta ei ole ennen käytetty suomalaisen ammattikasvatustutkimuksen domainissa. Kriittiseen realismiin pohjautuva psykoedukaatiivinen lähestymistapa tuo kvalitatiiviseen työhön uudenlaista justifikaatiota. Tämän paperin alkuperäisyys on vahvaa ja sen työelämälähtöisyys tosiloista; työelämän reunaehdot ja työyhteisöjen todellisuudet kohdataan niin kuin ne *ovat*, ei humanistisen psykologian mahdollistavina ja osin idealistisina visioina, miten asioiden *pitäisi* olla. Työ palvelee soveliaana kasvualustana jatkotutkimuksille niin psykoterapian kuin kasvatustieteidenkin suuntaan; tapa implementoida haastattelututkimuksia tuo myös uusia mahdollisuuksia laadulliseen työskentelytapaan. Paperissa suhtaudutaan kritisoivasti ammattikasvatuksen viimeaikaisiin trendeihin tai ”boomeihin”; bisnessmallien lisääntyminen, ”asiakaspalvelu”, eufemismi, konformismi, ja ehkä toisinaan myös *animismi* (antropologian mukaan sielu-usko on käsitys, jonka mukaan kaikilla oliolla on sielu – siis näin muodoin työpaikallakin ja työllä itsellään olisi jonkinlainen ”sielu”).

Kaikkein eniten kuitenkin nykykirjallisuudessa ja julkisessa keskustelussa on mukana *antropomorfismia*. Ihmisenkaltaistaminen on inhimillisten ominaisuuksien liittämistä muihin eläimiin, elottomiin esineisiin tai kuvitteellisiin kohteisiin, ja se on yleistä mm. monissa uskonnoissa. Sen piirteitä alkaa olla havaittavissa myös työelämän osalta huolestuttavassa määrin; ”Work goes happy” yms. epäilyttävät ”työnilon” projektit (työhän ei ole onnellinen eikä onneton, ihminen on – työelämässä nähtävästi yhä useammin jälkimmäistä). Työteon ihmisenkaltaistaminen ei kehitä työelämää sen paremmin kuin ammatteihin valmistumistakaan. Erityisesti PBL-metodin osalta paperissa ollaan skeptisiä; sen voi sanoa johtavan parhaimmillaankin vain pintaoppimiseen, useimmiten kuitenkin oppimisen välttelyyn tai sijaisoppimiseen – nyt keskittyen siis yhteisöllisyyden oppimiseen. Taustalla on vanha sivistysajatus, että sivistys on sekä oppimista että opettamista.

E. Tutkimusimplikaatioita

Tutkimus antaa suoria viitteitä ja osin epäsuoria vihjeitä, miten yhteisöllisyysongelmaa tulisi ja voisi jatkossa lähestyä ammattikasvatustutkimuksessa. Kriittinen realismi tällä tavoin sovellettuna tarjoaa myös vision, miten tapaustutkimuksia on mahdollista toteuttaa yhteisö- ja ammattikasvatustutkimuksessa. Tutkimusta on kirjoitettu juuri aikuis- ja ammattikasvatuksen tarpeita silmällä pitäen, mutta tuloksia on mahdollista soveltaa yleiseen kasvatustieteeseen. Opettajan roolin kirkastaminen kriittis-realistisessa viitekehyksessä ilmentyy erittäin tärkeänä jatkotehtävänä. Ammattikasvatuksen yhteisöllinen, yhdyskunnallinen ja yhteiskunnallinen obliigaatio taas kuvautuu alussa olevasta Einsteinin kysymyksestä: miten ihmisen psyykkistä kehitystä voidaan ohjata niin, että heistä tulisi vastustuskykyisempiä vihan ja tuhoamisen psykoosille, ja esimerkiksi työpaikkakiusaaminen katoaa?

Avainsanoja: opetus, oppiminen, PBL, psykoedukaatio, yhteisöllisyys, stressi, työssä jaksaminen.

OPETTAJA AINEISTOSSANI

Tämä selonteko on lyhytmuotoinen ”clearing”; selvittely opettajan roolissa ammattikasvatuksessa siten, kuin se case-tutkimuksen fragmenteista ja yleensä haastatteluaineistossa tulee ilmi. Tässä paperissa on julkaistu vain lyhyitä katkelmia keskusteluista, jotka erottuvat tekstistä rengasmerkein sisennyksissä.

1. Opettaja on vallankäytön rattaissa...

- opettaja menettää itseluottamuksensa ja toisinaan itsekunnioituksensakin bisneksen ja sitä liikaa myötäilevän opintobyrokratian rattaissa
- työelämän kehittämismenetelmiä käytetään opettajan perustehtävää ja työtapaa vastaan

”Kokenut opettaja, 60. ikävuottaan lähestyvä, erittäin kokenut ammattilainen (alansa todellinen erikoistuntija, mm. mediassa useasti kommentaattorina tai muissa vastaavissa tehtävissä koulun ulkopuolella) käsitteli työnohjauksessa omaa rooliaan ja miten kokee asemansa ammattikorkeakoulun opetustehtävissä. Puhuimme mm. ammatillisesta identiteetistä.

- o (Melankolisena) Niin... En oikein tiedä... Olenkohan sittenkään oikealla alalla?
- o Mielestäni kävimme jo viime kerralla varsin kattavasti läpi työuraasi ja totesin sinut alasi pistämättömäksi specialistiksi – mikä mahtaa olla tämän epävarmuuden tunteesi taustalla?
- o Jaa... (huokaus) En tiedä... En varmaan ole koskaan tuntenutkaan työelämässä itseäni vielä näin arkailevaksi tai päättämättömäksi... Mutta ei minua vastaan ole tällaista ’evidenssiä’ vielä esitettykään!
- o .. ja ’evidenssillä’ tässä yhteydessä viittaat..?
- o Talon laatuajärjestelmään ja asiakaspalvelustrategiaan – opiskelijoiden reklamaatio minusta oli todettu molempien vastaiseksi.
-
- tässä on malliesimerkki, miten laatuajärjestelmiä ja muita organisaation arviointimenetelmiä *ei* tule käyttää – ne on tarkoitettu toiminnan kehittämiseen, palvelutason kohentamiseen ja henkilöstön osaamisen jalostamiseen, ei yksittäisen opettajan lyömiseen!
- logoterapian kehittäjä, psykiatri Viktor Frankl, korosti arvojen merkitystä koko ihmiselämän tarkoituksen agenttina

2. .. tai opettajaa ei näy ollenkaan

- työssä on mukana joitakin poimintoja Internetissä käydyistä keskusteluista, ja tässä on yksi
- opiskelija laittaa nimimerkin suojissa anonyymien kyselyyn, ja pyytää siihen vastauksia (nykyisin tapa on nähtävästi levinnyt opiskelijoiden keskuudesta avoimeen Internetiin)
- opettaja voi olla ja usein varmasti onkin tästä tiedonhausta autuaan tietämätön – tarvitaanko häntä siis enää ollenkaan? eikö koko koulunkäynti kannattaisi siirtää Internetiin?
 - o Esim. ”Sosiaali- ja terveysalan opinnäytetyön tiivistelmää käänän englanniksi. Ongelmia näköpiirissä. Kotihoito in english? Sosiaali- ja terveysala in english? yrittäjäyys in english? Nimerkki **voi voi**”
 - o **Vieras I 23 Syys 2012 15:30**
- Kokeilehan tätä linkkiä, jos vaikka olisi apua:
- http://sty.stakes.fi/NR/rdonlyres/0C799...t_aspo.pdf
 - o **Vieras II 23 Syys 2012 15:31**
- Niin, ja yrittäjäyshän on **entrepreneurship**

- nimimerkki **antoni** 01 Loka 2012 21:48
 - ”Kiitos, se oli minullekin suuri apua minun terveydenhuollon opiskelussa”
- ammattiopinnoissa kysytään niin yksinkertaisia asioita nettiyleisöltä, että kannattaisi miettiä, kannattaako alalle lähtö ollenkaan; apu tuli kuitenkin nopeasti ja samalla autettiin muitakin
 - avoimessa netissä moni muukin pääsee kysyjän ansiosta helpommalla, on kivaa ja mukavaa – mutta johtaako se todella oppimiseen (tiedollisesti, sosiaalisesti, henkisesti)?
 - opettajan tulee olla rohkeasti kontaktissa oppilaisiin ja sallia kontakti – muutoin ei opita aitoa yhteisöllisyyttä; Perls korosti kontaktin ohella ”kontaktien rajapintoja” (contact boundaries); kaikki oleellinen tapahtuu siellä

3. Rakenteet eivät tue yksilöllistä työtappaa – ”Mielihyväperiaatteen tuolle puolen”

Taidealan opettaja ammattikorkeakoulussa, pääaineena viestintä, joutui ”asiakaspalvelun” ja ”kilpailutilanteen” puristukseen – seurauksena oli työuupumus ja masennus.

- Hyvä työpaikka on yleensä myös hyvä yhteisö. Oletteko te hyvä yhteisö?
 - Jossain suhteessa kyllä, ja vielä kolme vuotta sitten tunnelma oli hyvinkin yhteisöllinen. Nyt eriskummallinen ”kilpailuhenki” on johdon laajamittaisten ponnistelujen ja ahkerien konsulttavierailujen ansiosta saatu istutettua porukkaan. Jokainen suojaa itseään ja tiimiään, kuten ”ettei meidän ryhmälle vain tule turhia kuluja..!”.
 - Hyvinvoinnin oleellinen perusraaka-aine on silti kontakti muihin ihmisiin – ei voi jakaa tietoakaan ilman kontakteja. Kerrohan siitä jotakin...
 - (hymähtää)... Jaa-a.. Ennen sitä oli, mutta nykyään kontaktiverkosto on todella ohut, toisia opettajia ei edes näe – ”päällystakimme seurustelevat naulakossa”... Asiatiedot vaihdetaan Intran kautta – eli ’lukee, kuka lukee’: siinäpä se kontakti!
- - Freud julkaisi 1920 esseen *Mielihyväperiaatteen tuolla puolen* (Jenseits des Lustprinzips), jossa hän kehitti edelleen esitystään, jonka mukaan tiedostamattomat halut toimivat impulsseina huomattavalle osalle ihmisen toimintaa. Kun Freud osoitti tiedostamattoman mielen merkityksen ja seksuaalisuuden ratkaisevan vaikutuksen ihmisten toimien perustana, hän muutti täysin tavan, jolla ihmiset itsestään ajattelevat (Taylor 2010)
 - eli opettaja ottakoon rohkeasti FAT-menetelmän käyttöön; vältetään sijaisoppiminen ja laiskuus

YHTEENVETO

Kriittisrealistisen perspektiivin mukaan opettaja ei pääse PBL-metodin sovelluksissa useinkaan tekemään sitä, minkä hän parhaiten osaa, eli opettamaan. Kun tätä trendiä on jo toteutettu, opiskelijat eivät sellaista enää haluakaan. Juuri yhteisöllisyyden osalta tarvitaan myös opetusta ja esimerkiksi oppilaitoksessa toteutetun ryhmätyöskentelyn tarkkaa arviointia. Opettajan on itse vaalittava yhteisöllisyyttä. Hänen pitää myös toimia rohkeasti työryhmätyöskentelyn johtajana; työpaikoillakaan esimies ei voi delegoida vastuutaan ryhmän jäsenille. Koulutuksen tulisi olla maturiteettiprosessi, jossa oppiminen ja edistyminen arvioidaan kriittisesti ja tosioloisesti. Nyt opiskelijat kuitenkin otetaan ”asiakaspalvelun” nimissä ”klientteinä” – ja vieläpä hyvin kehittyneenä, kypsänä ja itsetietoisena sellaisena. Hieman kuin erään kosmetiikkamerkin mainoksessa: ”Seuraan aikaani, vaadin kaikessa parasta, ja otan sitä silloin ja siten kun minulle parhaiten sopii...” Opettaja ei voi tämän aineiston perusteella mitenkään pitää tarpeettomana, vaikka rooli on muuttunut. Yleissivistys on juuri rajojen yli kurottamista. 30.000 vuoden takaisista ensimmäisistä luolamaalauksista lähtien ajatusten ja ideoiden välittäminen henkilöltä toiselle ja sukupolvesta toiseen on ollut avain sivistykseen (Taylor 2010). Omaehtoinen tiedonhaku ja ongelmien ratkaisu jättää kaiken historiallisen ulottuvuuden pois. Kirjallisuudella on tässä keskeinen rooli, ja opettajan on innostettava oppilaitaan lukemaan – kuten psykoedukatiivisakin tehdään.